

गुराँस गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
रानीमत्ता, दैलेख
कणाली प्रदेश, नेपाल

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ०३ संख्या: ०२ मिति: २०७९ साल भाद्र ७ गते

भाग-२
गुराँस गाउँपालिका

बालहिंसा मुक्त स्थानीय तह घोषणा कार्यविधि, २०७८

कार्यपालिकाबाट पारित मिति : २०७९/०५/०५

प्रस्तावना:

नेपालको संविधानको धारा ३९ (७) मा कुनैपनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थान र अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन नपाइने व्यवस्था गरेको छ। साथै संविधानले प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकूल न्याय तथा जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने गरी बालबालिकाको संवैधानिक हकको व्यवस्था गरेको छ।

बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को परिच्छेद ८ को दफा ६६ (२) (घ) मा घर, विद्यालय वा जुनसुकै स्थानमा शारीरिक वा मानसिक दण्ड दिने वा अमर्यादित व्यवहार गर्ने कार्य बालबालिका विरुद्ध हिंसा गरेको मानिने व्यवस्था गरेको छ। उल्लेखित संवैधानिक एवं कानुनी व्यवस्थासंगै बालबालिकामाथि हुने सवैखालका शारीरिक तथा मानसिक हिंसालाई कानुनतः पूर्णरूपमा निषेध गर्ने नेपाल विश्वको ५४औं राष्ट्रको रूपमा स्थापित भएको छ।

बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरिएका प्रतिबद्धताको कार्यान्वयनका लागि गुराँस गाउँपालिकामा बालहिंसा मुक्त वडा तथा पालिका

निर्माण गरी बाल अधिकारको संरक्षण र प्रवर्धन गर्न बान्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (२) को (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गुराँस गाउँपालिकाले यो कार्यविधि जारी गरेको छ ।

परिच्छेद - १ प्रारम्भिक

१. **सक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** यस कार्यविधिको नाम “बालहिंसा मुक्त स्थानीय तह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९” रहेको छ ।
२. यो कार्यविधि गाउँ कार्यपालिकाको बैठकले स्वीकृत गरेको मिति देखि लागु हुनेछ ।
३. **परिभाषा:** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा:
 - (क) “बालबालिका” भन्नाले अठार वर्ष उमेर पूराका व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ख) “ऐन” भन्नाले बालबालिका सम्बन्धि ऐन २०७५ लाई सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ग) “कार्यपालिका” भन्नाले गुराँस गाउँपालिका सम्भन्नु पर्छ ।
 - (घ) “अध्यक्ष” भन्नाले गुराँस गाउँपालिकाको “अध्यक्ष” सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ङ) “उपाध्यक्ष” भन्नाले गुराँस गाउँपालिकाको “उपाध्यक्ष” सम्भन्नु पर्छ ।
 - (च) “कार्यपालिका सदस्य” भन्नाले गुराँस गाउँपालिकाको सदस्यलाई सम्भन्नु पर्छ ।
 - (छ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले गाउँपालिकाको प्रशासकीय अधिकृत सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ज) “पीडित” भन्नाले बालहिंसामा परेका वा पर्नसक्ने जोखिममा रहेका बालबालिका सम्भन्नु पर्छ ।
 - (झ) “समिति” भन्नाले यस गुराँस गाउँपालिकाको कार्यविधि अनुसार गठन भएको समिति सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ञ) “बालहिंसा” भन्नाले नेपालको प्रचलित कानून बमोजिम बालबालिका विरुद्धको हिंसा सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ट) “वडाअध्यक्ष” भन्नाले गाउँपालिका अन्तर्गतका वडा अध्यक्षलाई सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ठ) “वडासदस्य” भन्नाले गाउँपालिका अन्तर्गतका वडा समितिका वडा सदस्यहरूलाई सम्भन्नु पर्छ ।

- (ड) “कार्यपालिका सदस्य” भन्नाले गाउँ कार्यपालिकाको सदस्यहरूलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (ढ) “सामाजिक संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई स्थापना भएको गैर नाफामूलक संस्थालाई सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले यस्तै प्रकृतिका अन्य गैरसरकारी संस्था समेतलाई जनाउँछ ।
- (ण) “बालअधिकार समिति” भन्नाले वडा, पालिकामा गठन भएका बाल अधिकार समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (त) “बालकल्याण अधिकारी” भन्नाले गाउँपालिकामा बालअधिकारको समग्र हकहितका लागि काम गर्न नियुक्त वा तोकिएको व्यक्ति सम्भन्नु पर्नेछ ।
- (थ) “बालकोष” भन्नाले वडा, पालिकामा बालबालिकाहरूको संरक्षणको लागि स्थापना गरीएको कोष सम्भन्नु पर्छ ।
- (द) “मनोविमर्शकर्ता” भन्नाले सम्बन्धित सरकारी वा गैरसरकारी संस्थामार्फत कम्तिमा ६ महिनाको मनोविमर्श सम्बन्धि तालिम प्राप्त, मनोविज्ञान विषयमा मुल विषय बनाई स्नातक वा स्नाकोत्तर उत्तीर्ण व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ ।
- (ध) “पारा सामाजिक कार्यकर्ता” भन्नाले वडा वा गाउँपालिकाले जोखिममा रहेका बालबालिकाको घटना व्यवस्थापनका लागि नियुक्त गरिएका व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद - २

उद्देश्य र लक्षित समूह

४. **उद्देश्य:** वडा तथा गाउँपालिका बाल हिंसामुक्त घोषणा गर्ने कार्यमा सहजता ल्याउन तथा बाल हिंसामुक्त बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु हुनेछ ।
५. **लक्षित समूह:**

बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार देहाय बमोजिमको क्षेत्रमा संलग्न बालबालिकालाई यस कार्यविधिले लक्षित गरेको छ ।

 - (क) घर तथा परिवारमा अभिभावक तथा हेरचाहकर्ताको संरक्षणमा रहेका बालबालिका
 - (ख) विद्यालयमा रहेका बालबालिका
 - (ग) अन्य स्थानमा रहेका बालबालिका

परिच्छेद ३

बालहिंसा मुक्त घोषणाका सूचक

६. सूचकहरू : बाल हिंसामुक्त गाउँपालिका घोषणाको लागि देहाय वमोजमका सूचकहरू न्यूनतम मापदण्डकोरूपमा रहनेछन् ।
- १) गाउँपालिकामा बाल संरक्षणसम्बन्धी नीति अथवा आचारसंहिता निर्माण गरी लागु गरेको हुनु पर्नेछ ।
 - २) गाउँपालिकाले बाल हिंसाका घटनाको पहिचान, रोकथाम एवं सुनुवाई गर्न एक बहुक्षेत्रीय बालहिंसा अन्त्य सम्बन्धीको रणनीतिक योजना निर्माण गरी गाउँ तथा सभावाट अनुमोदन भएको हुनु पर्नेछ ।
 - ३) गाउँपालिकामा रहेका बालहिंसासंग सम्बन्धित विभिन्न सरोकारवालाहरू (विभिन्न समिति, प्रहरी, वडा कार्यालय, विद्यालय, विज्ञ, बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने गैट्सरकारी संस्थाहरू, बालक्लव, हेल्पलाईन वा हटलाईन आदि) को सूचिकरण एवं नक्शांकन गरेको हुनु पर्नेछ ।
 - ४) तथ्यांक अद्यावधिक र अभिलेखिकरण:
 - (क) स्थानीय तहमा जन्मेका सबै बालबालिकाहरूको जन्मदर्ताको विवरण
 - (ख) अनुसूचि १ वमोजिम बालहिंसा सम्बन्धी सर्वेक्षण गरेको हुनु पर्ने
 - (ग) सकारात्मक अभिभावकत्व वा हिंसारहित अभिभावकत्व सम्बन्धी तालिम लिएका अभिभावक विवरण
 - (घ) सकारात्मक अनुशासन सम्बन्धी तालिम लिएका शिक्षक विवरण
 - (ङ) विद्यालय शान्तिक्षेत्र एवं हिंसामुक्त विद्यालय घोषणा भई कार्यान्वयनमा आएका विद्यालय विवरण
 - (च) बाल हिंसाका घटनाको वार्षिक उजुरी संख्या विवरण
 - ५) गाउँपालिका अन्तर्गतका सबै बस्ती, विद्यालय तथा वडाका अभिभावक, हेरचाहकर्ता, शिक्षक, समुदायका अगुवा, स्थानीय नेता, राजनितिक दलका प्रतिनिधिहरूले बाल हिंसा नगर्ने र गर्न नदिने प्रतिवद्धता गरेको हुनु पर्नेछ ।
 - ६) गाउँपालिकाले बाल हिंसा विरुद्ध देहायका कार्यक्रम अनिवार्य सञ्चालन गरेको हुनुपर्नेछ :
 - (क) बहुक्षेत्रीय बालहिंसा अन्त्य सम्बन्धीको रणनीतिक योजना अन्तर्गत वार्षिक योजना निर्माण गरी गाउँघर, विद्यालय, वडा तथा पालिकास्तरमा क्रियाकलाप सञ्चालन गरेको ।

- (ख) बाल हिंसाका घटनाको रोकथाम तथा तत्काल सुनुवाई गर्न विभिन्न सरोकारवालाहरू खासगरी स्थानीय न्यायिक समिति, बाल अधिकार समिति, प्रहरी, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य चौकी, युवा क्लव, बाल क्लव, अभिभावकहरूसंग विभिन्न अन्तरक्रिया, संवाद एवं छलफल गरेको ।
- (ग) कम्तिमा ७० प्रतिशत अभिभावक तथा हेरचाहकर्ताको लागि सकारात्मक अभिभावकत्व एवं हिंसारहित अभिभावकत्व सम्बन्धी छलफल एवं अभिमुखिकरण कक्षाहरू सञ्चालन गरिएको ।
- (घ) कम्तिमा ७० प्रतिशत शिक्षकहरूका लागि सकारात्मक अनुशासन वा भयरहित शिक्षण सम्बन्धी अभिमुखिकरण कक्षा सञ्चालन गरेको ।
- (ङ) बाल क्लव तथा सञ्जाल मार्फत बाल हिंसाका असरहरू वारे सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरेको ।
- (च) विद्यालयलाई सुरक्षित, संरक्षित र समावेशी बनाउन विभिन्न सचेतनामूलक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।
- (छ) अनलाईन बाल संरक्षण सम्बन्धी सचेतनामूलक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने गरेको ।
- (ज) बालहिंसा वारे बालबालिकाहरूको बुझाई वढाउन बालकेन्द्रित क्रियाकलाप सञ्चालन गरेको ।
- ७) गाउँपालिकाले बाल हिंसा निवारण गर्न खण्ड (६)मा उल्लेखित क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुनु पर्नेछ ।
- ८) संस्थागत व्यवस्था :
 - (क) बालबालिकाको क्षेत्र हेर्ने गरी बालकल्याण अधिकारी वा शाखाको व्यवस्था
 - (ख) बालहिंसाका घटनाको पहिचान, रोकथाम र उजुरीको लागि सक्रिय बाल क्लव एवं सञ्जालको विकास,
 - (ग) बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ अन्तर्गत स्थानीय तहमा बाल अधिकार समिति र वडामा वडा बाल अधिकार समितिको व्यवस्था,
 - (घ) बालबालिकाहरूमाथि हुने सबै प्रकारका शारीरिक, मानसिक हिंसा, दण्ड सजाय, दुर्व्यवहार र शोषणजन्य घटनाको उजुरी संकलन एवं सुनुवाई कार्यविधी निर्माण गरी एक सुनुवाई संयन्त्रको स्थापना ।

(ड) बाल हिंसाका घटनामा परेका बालबालिकाहरूको पारिवारिक एवं सामाजिक पुनर्स्थापना गर्न पारासामाजिक कार्यकर्ताको व्यवस्था ।

९. विद्यालयको अवस्था :

(क) वडा तथा पालिका अन्तर्गतका सबै विद्यालयमा गुनासो सुनुवाई संयन्त्रको स्थापना र क्रियाशिल भएको ।

(ख) वडा तथा पालिका अन्तर्गतका सबै विद्यालयहरू विद्यालय शान्ति क्षेत्र घोषणा गरिएको

(ग) पालिकाले शिक्षकहरूलाई दिइने हरेक तालिममा बाल संरक्षण र सकारात्मक अनुशासनको बारेमा एउटा सत्र अनिवार्य गरि हरेक तालिममा समावेश गरिएको ।

(घ) बालबालिकाहरूलाई हिंसा, यसको प्रतिकार्य र उजुरी प्रक्रियाका बारेमा जानकारी गराइएको ।

१०) गाउँपालिकाले सरोकारवाला निकाय, विद्यालय, शिक्षक, नागरिक समाज, गैह्र सरकारी संस्था, बाल क्लवसंग बाल हिंसा अन्त्य गर्न आवश्यक सहयोग, समन्वय र सहकार्य गरेको हुनु पर्ने ।

११) सर्वेक्षणबाट कम्तिमा ९० प्रतिशत बालबालिकाहरूले उक्त वर्ष घर तथा विद्यालयमा कुनैपनि खालको शारीरिक सजाय अथवा मानसिक हिंसा नभोगेको बताउने गरेको ।

परिच्छेद ४

श्रोतको व्यवस्थापन

७. बालहिंसा मुक्त कार्यक्रमका लागि छनौट भएका वडालाई देहाय बमोजिमको अनुदान रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

(क) बालहिंसा मुक्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि कार्यक्रम व्यवस्थापन गरिनेछ ।

(ख) बालहिंसा मुक्त वडा घोषणा भईसकेपछि पुरुषकार स्वरूप केही बजेट उपलब्ध गराइनेछ ।

८. वडाले दफा ७ बमोजिम प्राप्त रकम दफा ६ (६) अन्तर्गत बालहिंसा मुक्त वडा घोषणा अभियान अन्तर्गतका लक्षित कार्यक्रममा मात्र खर्च गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ५

अनुगमन तथा मूल्यांकन

९. अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

गाउँपालिकास्तरमा अध्यक्षले उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा स्थानीय तहको सामाजिक विकास समिति, बाल कल्याण अधिकारी, शिक्षा ईकाई प्रमुख, बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने गैह्र सरकारी संस्था, बाल सञ्जाल, नागरिक समाज, प्रहरी लगायत अन्य सरोकारवाला समेतको संलग्नतामा एक अनुगमन समिति रहनेछ ।

१०. अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति : अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिको काम गाउँपालिकाको बैठकले तय गरे बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ६

घोषणा प्रक्रिया

११. घोषणा सम्बन्धी प्रक्रिया :

१) गाउँपालिका अन्तर्गत वडामा गठित बाल अधिकार समितिले परिच्छेद ६ अन्तर्गतका सूचकहरू पुरा गरी वडाध्यक्ष समक्ष बाल हिंसामुक्त बस्ती घोषणा गर्न निर्णय सहित सिफारिस गर्नेछ ।

२) निवेदन प्राप्त भएको एक हप्ताभित्र वडा समितिले आवश्यक विज्ञको सहयोगमा बस्तीको अनुगमन गरी सूचक पुरा गरेको प्रतिवेदनको आधार बस्ती घोषणाको निर्णय गर्नेछ ।

३) यसरी वडा अन्तर्गतका सबै बस्तीहरू बालहिंसा मुक्त घोषणा भई सकेपछि वडा समितिले परिच्छेद ६ अन्तर्गतका सूचकहरू पुरा गरेको प्रतिवेदन सहित गाउँपालिका अध्यक्षसमक्ष बाल हिंसामुक्त वडा घोषणा गर्न निर्णय सहित सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

४) निवेदन प्राप्त भए पश्चात गाउँ तथा स्तरीय अनुगमन समितिले १५ दिनभित्र अनुगमन गरी सोको प्रतिवेदन अध्यक्ष समक्ष पेश गर्नेछ ।

५) अनुगमन समितिको प्रतिवेदनका आधारमा सूचक पुरा भएको पाइएमा कार्यपालिकाको बैठकको निर्णयबाट बाल हिंसामुक्त वडा घोषणा गर्न सक्नेछ ।

६) गाउँपालिका अन्तर्गतका सबै वडाहरू बाल हिंसामुक्त घोषित भइसकेपछि परिच्छेद ६ मा उल्लेखित सूचकका आधारमा कार्यापालिकाको प्रस्तावमा गाउँसभाले बाल हिंसामुक्त गाउँपालिका/घोषणा गर्न सक्नेछ ।

- ७) बालहिंसा मुक्त बस्ती, वडा तथा गाउँपालिका घोषणा सभाको आयोजना गर्ने र उक्त अभियानमा सहयोग पुऱ्याउने व्यक्ति, संघ संस्था तथा निकायहरूलाई सम्मान गर्ने ।
- ८) बाल हिंसा मुक्त वडा तथा गाउँपालिका घोषणा भएपछि सर्वपक्षीय छलफलवाट वडा तथा स्थानीय बाल अधिकार समितिले बाल हिंसा मुक्त वडा घोषणाका सूचकहरूमा प्रगति कायम राख्न निरन्तर अनुगमन एवं कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

परिच्छेद - ७

सरोकारवालाहरूको भूमिका

१२. बालहिंसा मुक्त वडा तथा पालिका घोषणमा गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न सरोकारवालाहरूको भूमिका देहाय वमोजिम हुनेछ ।
 - १) विद्यालय, बस्ती एवं सम्पूर्ण सार्वजनिक स्थानमा बालसंरक्षण एवं बाल हिंसा विरुद्ध आचारसंहिता निर्माण गरी पूर्णरूपमा लागु गर्ने ।
 - २) बाल हिंसा विरुद्धको अभियानमा सम्बन्धित निकायसंग सहकार्य गरी बालबालिका माथि हुने हिंसा निषेध गर्न सहयोग गर्ने ।
 - ३) बालहिंसा मुक्त बस्ती एवं वडा वा पालिका घोषणा गर्न बाल अधिकार समिति, गाउँपालिका अन्तर्गतका विषयगत शाखाहरू तथा अन्य विकास साभेदार र गैरसरकारी संस्थासंग समन्वय एवं सहकार्य गर्ने ।
 - ४) बाल हिंसाका घटनाको न्याय प्रक्रियामा विभिन्न पक्षवाट हुनसक्ने हस्तक्षेपलाई पूर्णरूपमा रोक्नका लागि सबै सरोकारवालाहरू प्रतिबद्ध भई सहयोग गर्ने ।
 - ५) बाल हिंसाका घटनाको पहिचान, रोकथाम, उजुरी र सुनुवाई प्रक्रियामा पूर्णरूपमा सहयोग गर्ने ।
 - ६) बाल हिंसा सम्बन्धि घटनाको स्थलगत अनुगमन पछि प्रतिवेदन तयार गरी बाल अधिकार समिति माफत कारवाहीका लागि सिफारिस गर्ने ।
 - ७) सबै सरकारी तथा गैह्र सरकारी संघ संस्थाहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने कार्यक्रममा बाल हिंसा विरुद्धको अभियानमा सहयोग पुग्ने क्रियाकलाप संचालन गर्ने ।
 - ८) बाल हिंसा मुक्त वडा र पालिका घोषणा पश्चात पनि समुदायस्तरमा बालहिंसा सम्बन्धि सचेतिकरण तथा अनुगमनका कार्यक्रम नियमित सञ्चालन गर्ने ।

- ९) स्थानीय बालअधिकार समितिको अगुवाईमा बाल हिंसा विरुद्ध निर्माण गरिएको रणनीतिक योजना लागू गर्ने ।

परिच्छेद - ७

बाल हिंसामुक्त वडा तथा पालिका घोषणाको दिगोपना

१३. बाल हिंसामुक्त वडा तथा पालिकाको दिगोपना

- १) बालहिंमुक्त वडा तथा गाउँपालिका घोषणा पश्चात वडा तथा पालिकास्तरीय बाल अधिकार समितिको नेतृत्वमा सबै सरोकारवालाहरू र बालबालिकाहरू सहितको उपस्थितिमा वार्षिक कार्ययोजना निर्माण गरिएको हुनु पर्ने ।
- २) बालहिंसामुक्त वडा तथा गाउँपालिका सूचकहरूको प्रगति अवस्था कायम राख्न तथा वार्षिक कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको हुनु पर्ने ।
- ३) बालहिंसाका घटनाको उजुरी र घटनाको सम्बोधन संयन्त्र वडा तथा पालिकास्तरमा प्रभावकारीरूपमा सञ्चालनमा आएको हुनु पर्ने ।
- ४) गाउँपालिका तथा वडास्तरमा सबै सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा अर्धवार्षिकरूपमा बालहिंसाको अवस्थाका वारेमा सरोकारवालाहरूसंग छलफल एवं समिक्षा हुनु पर्ने

परिच्छेद - ८

बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार

१४. यस कार्यविधिको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अडकाउ परेमा वा व्याख्या गर्ने अधिकार गुराँस गाउँपालिकालाई हुनेछ ।
१५. **संशोधन** : यस निर्देशिकामा आवश्यकता अनुसार कार्यपालिकाले आवश्यक संशोधन गर्न सक्नेछ ।

आज्ञाले
बम बहादुर के.सी.
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत